

4

UBIŠE KNJAZA

U „Ogledalu” od 29. maja 1903. godine [5c], Pera Todorović je opisao svoj razgovor sa kraljicom Dragom, u kome je pomenuo i *Mateju iz Kremna*. Bio je to prvi medijski opis vidovnjačke najave atentata na kneza Mihaila, koji se dogodio na isti dan, tačno 35 godina ranije:

U užičkom okrugu postoji selo Kremna, a u tom selu, u prošlom veku, živeo je čovek, po imenu Mateja. I u svom selu, i u celoj okolini Mateja je bio poznat kao čovek koji je malo šenuo pameću, ali čovek miran, koji nikoga ne dira.

28. Maja 1868. god. Mateja ode u obližnji okružni grad Užice, kuda je češće odlazio, i toga dana po podne tu u sred užičke čaršije i na vidiku tolikog sveta, on nada viku i dreku, koliko ga grlo donosi:

„Haj... ljudi!... braćo!... ne dajte, ako Boga znate, ubiše nam vladaoca, ubiše nam knjaza!... Ne dajte... ne dajte, za Boga... Eno ga seku, eno ga svega jataganima iskasapiše!... Gle kako krv teče! Uh, ala je strašno!... Krv... krv... Teško nama!.. Kuku nama!.. pogibe nam knjaz Mihailo!”

Velika gomila ljudi iskupila se oko ovoga čoveka. Pitali su ga što se dere? On je objašnjavao, kako vidi da ubijaju knjaza.

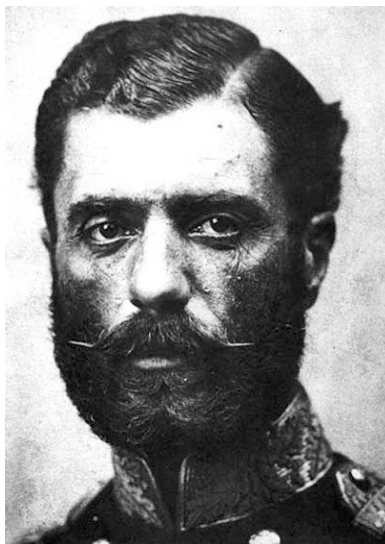
Došla je i policija. „Ludaka” su prvo psovali, pa ga posle i uhapsili. „Oporočavao vladaoca”... Kad sutradan, a iz Beograda

stigoše crni glasovi, da je knjaz Mihailo 29. maja u Košutnjaku poginuo i grdno iskasapljen bio.

U početku posumnjaju da Mateja nije otkudgod bio u zaveri. Posle su se uverili da to ne može biti, i pustili su ga na slobodu.
[5c]

Teško je objektivno oceniti verodostojnost proročanstva koje se u pismenoj formi po prvi put pominje celih 35 godina posle događaja na koji se odnosi, naročito kad nema drugih dokaza osim anegdote koja je po ko zna koji put prepričana. Čak je i *dr Radovan Kazimirović*, koji je inače sve svoje tekstove o kremanskom proročanstvu pisao veoma afirmativnim tonom, opis incidenta na užičkoj pijaci oprezno započeo rečima „U našem narodu se isto tako priča...” [23]. Ipak je zanimljiva dalja geneza ove legende, a naročito pripisivanje istog proročanstva raznim ljudima.

Najpre je 23. aprila 1916. godine anonimni autor u listu *Velika Srbija*, štampanom u Solunu za srpsku vojsku u izgnanstvu, napisao da famozni prorok sa pijace nije bio *Mateja* nego *Miloš Tarabić*. Ovo je svakako bila greška (verovatno je mislio na *Mitra*), jer Miloš baš nikako nije mogao da se pojavi na pijaci 1868. godine, celih 14 godina posle svoje smrti:

*Knez Mihailo Obrenović
(Snimio Anastas Jovanović
dve godine pre atentata)*

Nije bez vrednosti ukratko pomenuti neka Miloševa proročanstva... Onoga dana kada je Knjaz Mihailo u Topčideru poginuo i kada niko o tome događaju u Užicu nije ni slutio niti ma šta mogao saznati, odjednom je prorok na užičkoj pijaci počeo vikati: „Ne dajte ljudi! Ubiše Knjaza!”. Povodom toga bio je uhapšen, ispitivan i kao potpuno nevin pušten. Policija je zabeležila i čuvala ova njegova saslušanja ili bolje reći proricanja. [9c]

Tvrđi se, dakle, da je u policiji sastavljen zapisnik o ovom proroku, ko god on bio - Mateja, Miloš ili Mitar. Dosta kasnije, dr Radovan Kazimirović upotrebiće ovo navodno hapšenje kao glavni adut u prilog tvrdnji da o Mitru Tarabiću postoje spisi u *Ministarstvu Unutrašnjih dela*, jer je Pera Todorović 1903. godine tvrdio da su ti spisi načinjeni prilikom hapšenja (doduše, ne Mitra nego Mateje). U listu *Vreme*, u broju od 10. decembra 1928. godine, dr Kazimirović, govoreći o „poverljivim aktima iz 1868. godine“, napisao je:

„Postojanje poverljivih policijskih akata o kremanskom proročanstvu (povodom ubistva Knjaza Mihaila) ne da se poreći. Ta su akta bila u fascikuli Ministarstva Unutrašnjih Dela za 1868. godinu“. [10]

Samo dva dana kasnije, redakcija *Vremena* našla se u neprijatnom položaju, jer je bila primorana da objavi sledeći demanti:

Umoljeni smo od Uprave Državne Arhive za saopštenje, da navod G. Kazimirovića („Vreme“ od 10. decembra o. g.) o nestanku akata o Kremanskom Proročanstvu nije tačan, jer ta akta nisu nikada bila primljena u depo Državne Arhive. Ako su postojala, njih je verovatno nestalo u kom drugom nadležstvu. [10]

Poslednja rečenica servirana je tako da navodi na zaključak da predstavlja deo autentične izjave *Uprave Državne arhive*, mada je nju zapravo dodala redakcija lista (ili sam dr Kazimirović). Cilj ove vešto sročene sugestije jeste da se ublaži neugodna situacija stvorena ovim demantijem. Već sledećeg dana, uredništvo *Vremena* je iz pera dr Kazimirovića objavilo ispravku:

Postojanje poverljivih policijskih akata o kremanskom proročanstvu (povodom ubistva Knjaza Mihaila) ne da se poreći. Ta su akta bila u fascikuli Ministarstva Unutrašnjih Dela za 1868. godinu. Ja sam mislio, da su i ona (kao i sva stara akta) bila predana Državnoj Arhivi na čuvanje. Ja sam ih tamo odista i tražio ali ih nisam našao. Uprava Državne Arhive saopštava, da „ta akta nisu nikada bila primljena u depo Državne Arhive“. Onda su, možda, nestala iz Arhive Ministarstva Unutrašnjih Dela. [10]

Dr Kazimirović, dakle, priznaje da akta nije našao, ali kategorično („ne da se poreći“) tvrdi da ona ipak postoje. Doduše, odrekao se tvrdnje, stare samo tri dana, da postoje tamo gde ih nije našao, ali ne odustaje od toga (mada za to nema nikakvog dokaza) da postoje negde drugde. Treba reći da nijedan od autora koji tvrde da ova akta postoje, nikada nije posvedočio da ih je svojim očima video.

Samo četiri dana posle incidenta sa demantijem Uprave Državne arhive (16. decembra 1928), dr Kazimirović u *Vremenu* otkriva ključni podatak o tome ko je bio famozni prorok sa pijace:

I Pera Todorović i g. Čeda Mijatović vele da je to govorio Matija iz Kremana. Nije Matija nego Mitar Tarabić. [10]

Bio je to, dakle, Mitar. Hoće li dr Kazimirović ostati pri ovome? Ne baš, jer 1939. godine, u knjizi „Tajanstvene pojave u našem narodu - Kremansko proročanstvo“, o istom događaju na pijaci napisao je:

Ali ove reči na pijaci nije izgovorio Mitar Tarabić, koji toga dana nije ni bio u Užicu, niti ikada saslušan, već neki Matija, koji je imao telepatsku viziju i o kome su u svoje vreme pisali Čeda Mijatović i Pera Todorović. [23]

Ovde je kredibilitet autora opasno ugrožen. Na stranu to što je dr Kazimirović olako promenio mišljenje, jer to je kod istoričara dopušteno, mada naučne konvencije zahtevaju da se u tom slučaju navedu razlozi - ako ne baš zablude koje su dovele do greške, onda bar novi nalazi koji su doveli do promene stava. Još je veća nevolja u tome što nijedno tumačenje nije dovoljno uverljivo da bi moglo da opstane bez ozbiljnih dokaza. Ne samo o užičkom incidentu, nego o još jednom proricanju smrti kneza Mihaila, koje je dr Kazimirović pripisao Mitru, verovatno u zamenu za to što mu je autorstvo za proročanstvo na pijaci oduzeo i dodelio Matiji. Evo šta je, po dr Kazimiroviću, rekao Mitar proti Zahariću nepunih mesec dana pre opisanog atentata:

Vidiš, kume, knjažev život je tanji od te tvoje brade! Život knjažev je o koncu. [23]

U čemu je problem sa ovim proročanstvom? U njegovom uvodu dr Kazimirović izričito tvrdi da ga je Mitar prerekao na osnovu Miloševog noćnog „javljanja“. To mu je, dakle, dojavio pokojni stric sa onoga sveta... ali uz malo računanja možemo da se uverimo da ni to nije moguće, čak i ako dopustimo mogućnost da su teoretski izvodljivi ovakvi kontakti između živih i umrlih. Jer, atentat o kome je Mitru „kazato“ dogodio se samo 14 godina posle Miloševe smrti, a u istoj knjizi iznet je podatak (koji su i kasniji analitičari složno ponavljali) da je Miloš po prvi put počeo da se „javlja“ sinovcu Mitru tek 30 godina pošto je umro!

Analitičari nisu pokazali neslaganje samo po pitanju imena vidovnjaka, mišljenja su među njima podeljena i oko toga kog dana je održana „predstava“ na užičkoj pijaci. Pera Todorović i Čeda Mijatović tvrdili su da se ona odigrala dan uoči atentata, a dr Kazimirović i tandem Golubović-Malenković navode da je prorok „video“ ubistvo u trenutku kad se ono dogodilo.

Da li je Mateja bio „treći čovek“?

Zašto ništa ne znamo o zagonetnom proroku Mateji iz Kremana - naravno, ako je on uopšte postojao? Sudeći po pripovedanju Čedomilja Mijatovića iz 1902. godine [2c], Mateja je za sobom imao niz uspešnih proročanstava, koja su bila ili „u dlaku“ ista kao Miloševa i Mitrova, ili su im kasnije iz nepoznatih razloga pripisana. A posebno zanimljivo bilo bi znati da li je i Mateja bio jedan od Tarabića. Ako jeste, kakav rod je bio Milošu i Mitru, a ako nije, kako se prezivao? Zar je moguće da su analitičari doznali sve detalje sa njegovog saslušanja u policiji, čak i listu proročanstava za budućnost, a da nisu pročitali podatak koji na zapisniku svakako postoji - njegovo prezime?

Odgovore na ova pitanja dr Kazimirović nikada nije pružio. U istoj nevolji našli su se i autori *Dragoljub Golubović* i *Dejan Malenković*, koji su 1982. godine objavili knjigu *Kremansko proročanstvo - šta je bilo, šta nas čeka*. Trebalo je nekako spojiti krajeve iskidanog dokaznog postupka, ali su Golubović i Malenković pronašli jednostavan i elegantan izlaz iz neugodne situacije. Pravo je čudo da se niko ranije nije toga setio. Trebalo je samo staviti znak jednakosti na pravo mesto, i jednačina je rešena: *Mateja je Mitar!* Prosto da prostije ne može biti. U cilju lakšeg prihvatanja ove jednačine, iz priče su izbačene neke nelogičnosti koje je kvare. Recimo, tvrdnja Pere Todorovića da je Mateja „*bio poznat kao čovek koji je malo šenuo pameću*“ [5c], jer to za Mitra niko nikada nije tvrdio.

Znak jednakosti između Mateje i Mitra biće još uverljiviji kada u Golubovićevoj i Malenkovićevoj knjizi pročitamo citat iz *Ogledala*, u kome se kaže da je „*polovinom prošlog veka živio neki Mateja Tarabić*“ [25]. Ali, to je očigle-

dni falsifikat, jer ako pogledamo citirani tekst u „Ogledalu”, videćemo da iza imena *Mateja* ne stoji nikakvo prezime [5c]. U istoj knjizi, u fusnoti je navedena čak i mogućnost da je ime *Mateja* nastalo zbog greške u “Ogledalu” [25], što unosi nepotrebnu zbrku i ostavlja čitaoca u nedoumici zašto autori sami sebe demantuju. Ne samo zbog toga što se *Mateja iz Kremana* (ponovo bez prezimena) pominje u *Malim Novinama* [2c] celu godinu dana pre citiranog teksta u *Ogledalu* (što govori da svakako nije reč o grešci), nego i zato što su Golubović i Malenković u svojoj knjizi izneli podatak da je Mitar „...voleo za sebe da kaže da je običan „božji rab Matija”, jer je ovo ime dobio na sam dan svog rođenja, kada su se još nekrštena deca polivala svetom vodicom” [25].

U istoj knjizi nalazimo i podatak da se naš književnik **Mladen St. Đuričić** takođe bavio proučavanjem kremanskog proročanstva i da on u jednom svom delu (ne kaže se kom) tvrdi da je Mitar voleo sebe da zove *Mateja*. Bez obzira na sve, podatak da je *Mateja* zapravo Mitar, prvi put se pojavljuje mnogo decenija posle Mitrove smrti. Da li je moguće da su svi ovi autori nekim čudom doznali njegovu kršteno ime, a da je za dr Kazimirovića i za sve druge ljude, pa čak i za Mitrovog kuma protu Zaharija, to ime bilo tajna? Ili je to bila samo dobra ideja koja će priču izvući iz ćorsokaka u kome se mit o vidovnjaku sa pijace našao posle mnoštva neveštih intervencija.

Vredan doprinos razrešenju ove dileme dao je čovek koji je danas najkvalifikovaniji da pruži poslednju reč. To je Mitrov unuk **Jovo Tarabić**, rođen 1922. godine, inače najbliži živi rođak kremanskih proroka. Kad smo ga tokom razgovora, vođenog u maju 2001. godine, upitali da li se njegov čuveni deda ikada odazivao na ime *Mateja*, odgovorio je:

„On je oduvek bio Mitar i nikada ga niko nije zvao Mateja”.